

prioriteringer på dagsordenen, har kæmpet for

- 1) bedre løn- og arbejdsforhold,
- 2) Bedre rettigheder i arbejde og lokalsamfund som helhed,
- 3) retten til efter økonomi og forhold kollektivt at eje produktionsmidler til produktion og forøgelse af samfundets velstand
- 4) bekæmpelse af arbejdsløsheden og jobskabelse også ved offentlige foranstaltninger og på alle disse felter har arbejderforeningen og arbejderbevægelsen haft afgørende og positiv indflydelse for arbejderne og almindelige mennesker i Tvøroyri.

Det moderne færøske velfærdssamfund af nordisk model, som næsten alle uanset den øjeblikkelige krise bakker op om, ville næppe have kunnet gennemføres uden den generationslange kamp og indsats, som „Fylking“ og andre tilsvarende arbejderforeninger rundt om på Færøerne har udøvet. – Deres indsats har fået en indlevet og pålidelig i detaljen, medrivende og værdig bedømmelse med Jóannes Dalsgaards fortjenstfulde arbejde.

Kritik og diskussion – forhistorien, bygden og arbejderne

Som så mange andre før ham søger forfatteren, JD, Tvøroyris arbejderbevægelses forhistorie tilbage til Englands industrialisering vedrørende arbejderorganisation og til socialismen i Marx' forstand vedrørende den politiske tænkning. Men er det nu så rimeligt, som det lyder, fordi vi har hørt det før?

På Island opstod der også fiskeriprægede bygger fra 1880'erne og fremad, og også dér fik vi tidlige fisker- og arbejderorganisationer frem til o. 1920. Men skønt også F. Magnusson, som har studeret disse samfund i den tidlige fiskeriperiode læner sig op ad den engelske forståelse, så viser hans eget materiale, at sådan forholdt det sig ikke. Der var ikke tale om en klassebevidst arbejderklasse, der bevidst herom stod i modsætning til kapitalens repræsentanter i form af dels den lokale red og storkøbmand, dels den lokale bådejende storbonde. Tværtimod, så udnævnte de gode medlemmer af »Baran« (bølg) købmanden til æresmedlem af deres forening, og deres koner og døtre gik til købmansfruen vinteraftener vedr. pæne manerer og borgerlige dyder. Da de fik valgt medlemmer ind i det lokale kommuneråd, så lå deres primære indsats på to områder: via kommunalt

jordkøb at skaffe mindre jordlodder til de jordløse arbejdere til kartofler, et par får og græsning til en ko (altså en trø), samt at få iværksat vejarbejde og lignende offentlige arbejdsgivende tiltag. Hos købmanden solgte de deres fiskefangster til hans pris og købte på bog (kredit) efter hans opgørelse – altså som i Tvøroyri. For dem var brugsret til en lille jordlod forskellen mellem at sulte eller leve og mellem at være et respekteret menneske eller en proletar. Tænkte ikke også Tvøroyris arbejdere fra århundredeskiftet til 1930'erne stadigt i bonde-samfundet og byens logik – dvs har du jord, omend kun lidt, så er du noget, har du ikke jord, da er du ingenting, også selv om du tjener lidt penge. I stedet for som hidtil ofte i islandsk og færøsk forskning at søge sine forståelsesrammer i det helt fremmede i den engelske industrialisering, så er det min opfattelse, at der er mere gode at hente, ved at sammenligne med de danske landarbejderes og småbrugeres langsomme organisering og jordhunger. De ville ikke være socialdemokratiske fagforeningsmedlemmer og tænkte ikke socialistisk, de ville være bønder, omend i det små, men de ville gerne samarbejde kollektivt på linie med andelsbevægelsens mejeribrug, når blot de bevarede den frihed og selvægtelse, som lidt jord gav

dem.

Udviklingen hen mod et moderne markedsorienteret fiskerisamfund er ikke en industrialiseringsproces, men repræsenterer sin helt egen vej til et moderne samfund. Først når kulminedrift, større skibsværfter og filletfabrikker m.v. fra o. 1930 på Færøerne blev til egentlig industriel drift, var der baggrund for mere klassebevidste arbejderbevægelser i vesteuropæisk og nordisk forstand – og så var der også udviklet en egentlig moderne kapitalistklasse, som arbejderne mentalt kunne forstå sig i modsætningsforhold til. – Altså, arbejderne i Tvøroyri o. 1900-1930 var ikke arbejdere i mental forstand, men de blev det i løbet af den første generations kampe som led i en langvarig og slidsom læreproces.

Arbejdsmænd og fagfolk

Da jeg sidst i 1950'erne havde min gang på diverse manuelle arbejdspladser i København, kunne uaglære arbejdsmænd og faglærte ikke spise i samme skurveng eller bruge samme toilet. Adskillelsen var usynlig, men alligevel klart socialt og mentalt markeret, – og man tog kun fejl en gang. Ser vi på opstillingen s. 80-81 over stifterne af »Enighedens«, så er det klart at folk med en vis faglig kunnen især fra skibsværftet i byen var helt overrepræsenteret blandt de

ledende – og følger vi undertekstene gennem bogen, så ses den samme tendens. Skønt foreningen helt klart har virket til alles bedste, så har der måske alligevel været usynlige, men meget bevidste forskelle mellem dem, hvorfra tillidsmænd blev taget og almindelige arbejderfolk. Jeg savner en diskussion heraf i bogen – også hvis min iagttagelse kan eller skal afvises.

Den danske arbejderbevægelse og Tvøroyris

I 1915 sendte det danske socialdemokrati den kendte redaktør og folketingsmand Hansen, Randers, rundt på Færøerne for at sætte sig ind i arbejderne's forhold, levevilkår og organisation. Kort efter holdt den unge og begavede selvstyremand, Edv. Mortensen (senere Mitens) sin i øvrigt fejende flotte jomfrutale i tinget. Han blev venligt men bestemt imødegået af anførte socialdemokrat vedrørende, at det nationale spørgsmål nu også skulle være hele befolkningens første prioritet. For ham at se, havde den arbejdende befolkning deroppe andre og væsentligere sager at bekymre sig om, dvs det daglige brød. Skønt det kun siges indirekte, er det første, men ikke sidste gang, at danske socialdemokrater finder og siden arbejder for at ordentlige arbejdsforhold og brød på bordet må være det vigtigste i hverdagen for den arbejdende færøske be-

folkning. I sagen omkring kapitalakkumulation og seriøs igangsættelse af kulminen ser vi, at den danske arbejderbevægelse går ind og hjælper både politisk og med penge og ekspertise. Skal vi forstå arbejderbevægelsen i Tvøroyri kommer vi ikke uden om en nøjere analyse af forholdet mellem Javnaðarflokkurins opkomst og virke lokalt som nationalt – og herunder kontaktene omkring oprettelsen af partiet og Socialurin mellem Danmark og Færøerne. I den islandske afhandling af Th. Fredrikson, „Den gyldne flue“ (1990) kan man i kap. 3 og 4 læse om de nøje kontakter mellem de islandske og den danske arbejderbevægelse og det danske socialdemokrati og den deraf følgende kontante støtte til de islandske søsterbevægelser fra 1916 og især i 1920'erne. Moltkes og Staunings besøg o. 1925 på Færøerne er velkendte, men hvad den danske arbejderbevægelse og besøg den anden vej i København. Det færøske socialdemokratis udgangspunkt og styrke i Tvøroyri er jo velkendt. Skal en bevægelse opnå virkelige resultater, må den arbejdende både fagligt og politisk, lokal og nationalt. Men vi savner en nøjere behandling i bogen om dette samvirke mellem det færøske socialdemokrati og den lokale arbejderbevægelse. Det er som bogen her går på ét ben i stedet for to. Ligeledes

*Mangan var so
lágt millum tak
og gólv í
náminum,
at menn fingur
ikki staðið
upprættir.
Maðurin á
myndini er
Anders Wiberg.
Mynd tikin í 1939*

savner vi en redegørelse for holdningen til det danske, hvor jo netop arbejdermændene fik så konkret resultat vedr. minedriften af den danske støtte.

Andre sammenligninger

En lokal bevægelses udvikling og virke kan nok beskrives, men kun vanskeligt gøres forståelig for andre og udenforstående, hvis ikke det særegne bliver påpeget netop ved dens forskellighed eller lighed med tilsvarende træk i lignende samfund. Selvom den til grundlæggende undersøgelse endnu ikke er gjort vedrørende fx Klaksvig, så ville det måske have hjulpet på forståelsen omkring fiskeripigernes strejke og den norske støtte hertil, hvis det nære samspil mellem tilsvarende lokale færøske bevægelser og kontaktettet ud til den bredere arbejderbevægelse i Norden var søgt inddraget. På centrale i min kritik går på, at komparation som videnskabelige metode hverken er diskuteret eller forsøgt afprøvet i en videnskabelig afhandling for en akademisk grad.

Datiens ideologiske bevidste danske socialdemokrater var modstandere af afholdtsfolkene, fordi disse efter soc.dem.s mening holdt arbejderne fra solidariteten om de fælles mål. JD konstaterer, at afholdtsfolk og »Enighedens« folk tilsyneladende ikke havde problemer dermed i sam-